

PETER VAVRO

MUŽ, KTORÝ PREKÁŽAL MEČIAROVI

PRÍBEH PODNIKATEĽA
A FILANTROPA PETRA VAJDU

Veril v demokraciu
a založil denník **SME**.
Tvrdo za svoj úspech
zaplatil.

MUŽ, KTORÝ
PREKÁŽAL
MEČIAROVI

PETER VAVRO

MUŽ, KTORÝ
PREKÁŽAL
MEČIAROVI

PRÍBEH PODNIKATEĽA
A FILANTROPA PETRA VAJDU

 PETIT PRESS

Copyright © Peter Vavro 2024
Slovak edition © Petit Press, a. s., 2024

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy nesmie byť akýmkoľvek spôsobom šírená bez predchádzajúceho písomného súhlasu majiteľa práv.

Peter Vavro
Muž, ktorý prekážal Mečiarovi
Príbeh podnikateľa a filantropa Petra Vajdu

Prvé slovenské vydanie
Vyšlo vo vydavateľstve Petit Press, a. s., v Bratislave v roku 2024.
Zodpovedná redaktorka Nataša Holinová
Editorka Andrea Kellö Žáčoková
Sadzba a príprava do tlače Alias Press, s. r. o., Bratislava
Návrh obálky Vladimír Holina
Fotografia na obálke Gabriel Kuchta, archív SME
Tlač TBB, a. s., Banská Bystrica

ISBN 978-80-559-1026-0

„Vravel, že chrapúni a banditi nemôžu vyhrať všetko, a budúcnosť videl v silnej občianskej spoločnosti. Obdivoval prezidenta Václava Havla a bol jeho priaznivcom. Veril, že stačí vytvoriť štandardné nekorupčné prostredie bez preferovania záujmových skupín a spravodlivú súťaž na to, aby sa v spoločnosti presadili tí najschopnejší, čím by sa celá spoločnosť posúvala ďalej.“

ALEXEJ FULMEK,
generálny riaditeľ vydavateľstva Petit Press

OBSAH

Prvé stretnutie s Petrom Vajdom	9
1. Vyhnanci.....	13
2. Tri Svätoplukove prúty	18
3. Tajomstvo z detskej izby.....	22
4. Vlastná zmluva s bohom.....	26
5. (Budúca) manželka	29
6. Ruky preč od politiky. Ale aj od novín.....	33
7. Dizertačka	36
8. List, ktorý nikdy neodišiel	41
9. November 1989	44
10. Nová šanca.....	48
11. Železničiari v Benátkach	51
12. Bratranec Laco z Londýna	55
13. (Ne)minister	58
14. Prví v Československu	62
15. Privatizácia	65
16. Investícia na stene.....	69
17. SME(na).....	76
18. Nepriateľ štátu.....	82
19. Magula	86
20. V rukách Harvardských fondov.....	90

MUŽ, KTORÝ PREKÁŽAL MEČIAROVI

21. Fronta na Vajdu	95
22. Príliš malá krajina	102
23. Definitívne rozhodnutie	106
24. Občan Českej republiky.....	108
25. Majiteľ z Casablancy	111
26. Utajená operácia	115
27. Tri hodiny s Havlom	121
28. Oslava s Dzurindom.....	125
29. Nový (spolu)vlastník.....	130
30. Pád banky	134
31. Václav Foglar	139
32. Vladimír Rajčák.....	142
33. Nadácia s Fedorom Gálom.....	145
34. Zlatá medaila z Paríža	148
35. Prichádza Penta	152
36. Redaktori, alebo Haščák? SME.....	156
37. Odchádzanie.....	161
Ako sa z príbehu stala kniha.....	165
Na záver... prvý zamestnanec	170
Život v skratke.....	176
Povedali o Petrovi Vajdovi	182
Poznámky.....	186
Použitá literatúra a zdroje.....	188
Zdroje obrazového materiálu.....	190
Podakovanie autora	191
O autorovi	192

PRVÉ STRETNUTIE S PETROM VAJDOM

Toto je príbeh, ktorý sa vymykal a vymyká nebezpečným a jedovatým štandardom o slovenských podnikateľoch, finančníkoch alebo, ak chcete, investoroch. Príbeh „Čechoslováka“ z Bratislavy, ktorého vzdelanie, pôvod, rodinné a hodnotové zázemie sa prirodzene dostalo na hranu verejného a súkromného – do nezvyčajnej zrážky mimoriadne úspešnej podnikateľskej skupiny s vládnuou mocou.

Je to príbeh, aký sa v československých reáliách len tak nevidí. A odкрýva jeden z dôvodov, prečo demokracia, sloboda a právny štát na Slovensku stoja na hlinených nohách. Podnikatelia iba podnikajú a manažéri iba manažujú, známe postavy slovenského biznisu sa dlhodobo a úzkostlivo vyhýbajú čomukoľvek, čo súvisí s politikou, s hodnotovými otázkami alebo jasnými postojmi vo verejnom živote. A tak sa do hľadáčika verejnosti a centra záujmu často dostávajú iba v súvislosti s negatívnymi javmi ako klientelizmus a korupcia.

Toto však nie je iba príbeh jedného podnikateľa a podnikania. Tu nejde iba o peniaze, úspech, bohatstvo a moc, ale o spoločenský, politický a historický kontext, ktorý sa opakuje bez ohľadu na časy a politický režim. Sledujeme totiž príbeh chlapca, ktorého rodina sa svojím pôvodom nezmesnila do nacistického Rakúska, fašistického Slovenska ani komunistického Československa. Pokračujeme príbehom mladíka, ktorý sa nezmesnil do slobodnej západnej Európy, pretože sa pre obavy o osud svojich blízkych musel vtisnúť do života a práce v normalizovanom sovietskom satelite v strednej Európe. A skutočný zlom nastáva v príbehu muža, ktorý sa úplne prirodzene nemohol zmestiť na Slovensko v ére Vladimíra Mečiara, keďže sa nikdy nestal klasickým a neslávnym privatizérom z deväťdesiatych rokov a dokázal použiť zarobené peniaze na dobré a správne veci.

Peter Vajda bol podnikateľ a finančník, ktorý vybudoval prvú súkromnú finančnú spoločnosť vo vtedajšom Československu a počas malej a veľkej privatizácie sa stal jedným z najúspešnejších podnikateľov v prvej polovici deväťdesiatych rokov. Do širšieho povedomia na Slovensku sa dostal v roku 1993. Pomohol v tom čase bývalým redaktorom denníka Smena pokračovať v novinárskej práci, o ktorú sa ich snažila pripraviť vláda Vladimíra Mečiara. Vajda s novinármi založil a financoval úplne nový denník SME, ktorý sa kriticky vymedzil voči autoritatívnemu vládnutiu Mečiara a jeho Hnutia za demokratické Slovensko.

Mečiar na to nikdy nezabudol a po svojom treťom návrate k moci poveril ministerstvo financií, aby v roku 1995 pripravilo Vajdu a jeho spoločníkov o podnikateľskú licenciu, respektíve o akúkoľvek podnikateľskú budúcnosť v jeho rodnej krajine.

Peter Vajda s najbližšou rodinou núteno odišiel zo Slovenska a získal české štátne občianstvo.

Petra Vajdu som predtým nikdy osobne nestretol a tento hendikep som musel dohnať. Postupne som sa stretol s jeho manželkou, deťmi, bratmi, blízkymi spolupracovníkmi... Zo spomienky na manžela, otca, šéfa, mentora alebo dobrého priateľa sa začal tvoriť dej príbehu, ktorý sa len tak nevidí a ktorý by nebol kompletný, keby nebol podaný na pozadí zlomových dejinných udalostí v tejto krajine.

Mám na mysli príbeh, ktorý úplne prirodzene vyústil do zlomových a verejne známych rozhodnutí podnikateľa, manažéra a investora. Svojimi kľúčovými rozhodnutiami a správaním úplne popieral obraz klasického kapitalistického podnikateľa v po-novembrovom období. Obraz, ktorý v očiach kritickej časti verejnosti oslabuje dôveru v parlamentnú demokraciu a slobodný ekonomický trh a všetkých, ktorí sa k nim hlásia alebo sú s nimi spájaní.

V tomto bizarnom obraze defilujú prototypy všetkých privatizérov, zbohatlíkov a oligarchov, ktorí dokonale kontaminovali a skompromitovali vo verejnom priestore pojmy ako trh, kapitalizmus, privatizácia, podnikateľ, verejná súťaž, eurofondy.

Títo podnikatelia sú osobne a finančne napojení na tých istých politikov, ktorých s úplnou samozrejmou podporujú a volia tí istí ľudia, „oklamaní a sklamaní“ demokraciou, kapitalizmom, privatizáciou, jednoducho všetkým, čo generácia niektorých pseudopodnikateľov pre nich po páde totalitného a zločineckého komunistického režimu stelesňuje. Aj preto môže Mečiar z deväťdesiatych rokov niekomu pripomínať Roberta

Fica, aj preto je ťažké definovať po tridsiatich rokoch rozdiely medzi mečiarovskými privatizérmi a oligarchami dnešných čias a vlád. Skutočne sme odsúdení na opakovanie histórie, hľadanie staronových nepriateľov štátu, dehumanizácie oponentov a tvrdého trestania úspešných, ktorí nepatria k „naším ľuďom“?

Je preto dobré tento príbeh vidieť a čítať a bolo by ešte lepšie, aby sa do našej histórie zmestil. On tam prirodzene patrí. Toto je jeho príbeh, príbeh Petra Vajdu.

1.

VYHNANCI

Starí rodičia Petra Vajdu pochádzali z Viedne, ale ich rodinné korene rovnomerne siahali na Moravu, na Slovensko a do Maďarska. Jeho stará mama ako jedno z prvých dievčat vo Viedni vyštudovala gymnázium s maturitou a vydala sa za advokáta. Pred druhou svetovou vojnou odišli pred Adolfom Hitlerom z nacistami anektovaného Rakúska a usadili sa na Slovensku, v Nitre. Netrvalo dlho a po začiatku druhej svetovej vojny bolo zase treba ísť ďalej. Preto vyslali mladé dievča, Petrovu mamu, aby cez južné Slovensko prešla do Budapešti a našla úkryt u rodiny. Žili s cudzími dokladmi, ktoré bolo treba vymieňať, museli si na seba zarobiť a pri tom všetkom striedať miesta dočasného pobytu.

Nikdy nevedeli, kto sa vráti večer domov a kto nie – museli len čakať. Ku koncu vojny už nemohli ostať ani v Budapešti, ktorá sa vďaka nacistickým fanatikom stala pre Židov obzvlášť nebezpečným miestom. Aj tak časť rodiny nacisti našli a postrieľali, inú časť odviezli a tá sa už nikdy nevrátila. Zvyšok najbližšej rodiny ostal sčasti na Slovensku, sčasti v Maďarsku a inde v Európe. Tesne po druhej svetovej vojne sa však jednej zo sestier

Petrovho otca podarilo s manželom emigrovať do Anglicka, kam predvídavo pred vojnou poslali syna. Práve tento syn bude v blízkej budúcnosti zohrávať dôležitú úlohu v živote Petra Vajdu a jeho rodiny.

Rodičia Petra Vajdu sa zoznámili v Nitre v tridsiatych rokoch 20. storočia. Mama v roku 1939 žila a pracovala v Londýne, rozhodla sa však vrátiť domov za svojím budúcim manželom. Vieš, ja som ho tak strašne milovala, hovorievala svojmu synovi a Petrovmu bratovi Jurajovi, keď sa pýtal, prečo na začiatku druhej svetovej vojny neostala radšej na Západe. Otec pracoval počas vojny v Budapešti na švédskom veľvyslanectve priamo pod vedením Roula Wallenberga, ktorý po začatí deportácií začal maďarským Židom vydávať švédske pasy, a tak zachránil mnoho životov. Po oslobodení sa vrátil na Slovensko, do Košíc, a v roku 1946 sa zamestnal na Povereníctve informácií. A tak sa stalo, že otec budúceho spolumajiteľa a spoluzakladateľa denníka SME mal na starosti tlač a noviny, dokonca (spolu)zakladal noviny Práca v zmenenom denníkovom formáte a mnohé iné tituly.

Pozoruhodný príbeh vzťahu medzi novinami Práca a rodinou Vajdovcov sa však tým zďaleka nekončí. V osemdesiatych rokoch Peter Vajda na stránkach tohto odborárskeho denníka publikoval niekoľko článkov o ekonomickej prestavbe. To bolo ešte v časoch, keď Práca ako jeden z oficiálne povolených denníkov vychádzala v dennom náklade na úrovni 100-tisíc kusov a režim ju toleroval, pretože patrila priamo pod komunistické Revolučné odborové hnutie. Aj preto však asi málokoho prekvapí, že spolupráca Petra Vajdu s denníkom Práca sa skončila predčasne a nie úplne dobrovoľne. Po niekoľkých uverejnených príspevkoch Petra Vajdu o ekonomických otázkach

došlo v Práci k výmene zodpovedného redaktora danej rubriky. Následne už v odborárskej Práci žiadny príspevok Petra Vajdu v osemdesiatych rokoch nevyšiel. Niekomu evidentne došla trpezlivosť a aj perestrojka a glasnosť museli mať v časoch „miernejšej“ totality predsa svoje medze. Pomyselný kruh medzi rodinou Vajdovcov a denníkom Práca sa symbolicky uzavrel v roku 2001, keď Petit Press, ktorý spoluvlastnila spoločnosť PSIS toho istého Petra Vajdu, sa dohodol na prevzatí slabnúceho denníka Práca a jeho postupnej integrácii do čitateľskej a predplatiteľskej siete denníka SME. Stalo sa tak presne 55 rokov po tom, ako Petrov otec ako zamestnanec Povereníctva informácií stál v povojnovom období pri zrode novín Práca.

Vráťme sa do päťdesiatych rokov. Komunisti urobili vo februári 1948 v Československu štátny prevrat a úplne sa chopili moci. Nasledovali brutálne čistky a represálie voči skutočným aj domnelým nepriateľom štátu. Petrov otec nepatril k vyhláseným ani presvedčeným odporcom režimu, pre mnohé veci vo večne budúcej vízii beztriednej spoločnosti musel mať a mal po bezprostrednej skúsenosti s nacistami pochopenie a porozumenie. Nikdy nevstúpil do komunistickej strany, nikdy sa však nestal ani zaprisahaným antikomunistom a už vôbec nie rusofóbow. Bolo mu to však málo platné. Už v roku 1952 sa boj komunistickej propagandy a silových zložiek proti triednym nepriateľom, buržoáznym nacionalistom a sionistickému sprisahaniu presunul na novú ideologickú frontovú líniu, priamo do rodiny Vajdovcov.

Starí rodičia boli v rámci tzv. Akcie B nútene presídlení do najsevernejšieho a najzastrečenejšieho kúta na Slovensku – Lieska. Napriek tomu bez dovolenia oficiálnych orgánov navštívili svoje deti v Bratislave a po policajnom vyšetrovaní tohto incidentu si

Petrov otec v neblahom tušení vecí budúcich zapísal: „Nechystá sa nič dobrého.“ Žiaľ, nemýlil sa. O niekoľko mesiacov ho ztvorili, dodáva jeho syn Juraj. Prečo otec skončil vo väzení, rodina dodnes netuší. Rovnako ako nikto presne nevie, ako sa otec po deviatich mesiacoch dostal bez súdu vôbec na slobodu.

Historický kontext bol zrejmý. Práve v roku 1952 inicioval komunistický minister obrany Alexej Čepička „vystaňovanie osôb, nespoľahlivých voči štátu, z bytov, ktoré užívajú v rozpore s verejným záujmom“. Keďže išlo o byty, akcia dostala krycí názov Akcia B a iba z Bratislavy takto štátna komunistická moc vystaňovala 678 osôb. Stačilo, že boli členmi Demokratickej strany, politicky angažovaní pred rokom 1945, mohli to byť podnikatelia, živnostníci, predstavitelia inteligencie, obyčajní ľudia. Politický alebo triedny dôvod sa vždy našiel a na vystaňovanie stačil v niektorých prípadoch aj ústny pokyn. Asi nás už potom neprekvapí, že násilne vyprázdnené byty a domy získali komunistickí funkcionári, „spoľahlivejšie“ osoby alebo organizácie. Väčšina z vysídlených ľudí (podľa Ústavu pamäti národa iba na Slovensku Akcia B priamo postihla 1 042 rodín) sa žiadnej finančnej a morálnej satisfakcie nikdy nedočkala a ani nedožila, dokonca ani po novembri 1989.

V každom prípade manželka Eva zostala doma s tromi deťmi, najstarším Petrom, prostredným Jurajom a najmenším Vladkom. Zároveň jej hrozilo násilné vystaňovanie do obce Kremnické Bane. Po nútenom vysídlení rodičov a uväznení manžela prestala vychádzať z domu a žila v permanentnom strachu za ztvorenými dvermi, ktoré sa našťastie ani v najhorších päťdesiatych rokoch neodvážil nikto z tajných vylomiť. Prežila iba vďaka susedom, ktorí zriadili v noci improvizovanú „lanovku“ medzi

balkónmi a tajne jej spúšťali potraviny. Situácia v Bratislave bola neúnosná, Petra s Jurajom preto mama poslala za starými rodičmi na Oravu. Zostal s ňou v Bratislave iba najmladší Vladko.

„V pamäti mi zostal jediný obraz z Lieska. Čakali sme na príchod starého otca, ktorý išiel autobusom do mesta po nejaké potraviny. Peter ma držal za ruku, stáli sme pri kostole s farou a na komíne bolo veľké bocianie hniezdo. Tento obraz mám stále pred sebou: ako čakám s Petrom, ktorý ma drží za ruku, a ako vystupuje z toho autobusu môj starý otec. V celej dedine nevedel nikto čítať, písať, len môj starý otec a farár, s ktorým hrával šachy,“ hovorí po rokoch Juraj Vajda.

2.

TRI SVÄTOPLUKOVE PRÚTY

Peter a Juraj sa vrátili z Lieska do Bratislavy po pár mesiacoch, otec sa vrátil z väzenia po deviatich mesiacoch a celá rodina tak bola znovu pokope.

Hoci bol Petrov otec vyštudovaný právnik a krátko po druhej svetovej vojne pracoval na zodpovednej pozícii na Povereníctve informácií a osvety (ústredný orgán štátnej správy, povereníctva plnili v povojnových časoch na Slovensku úlohu dnešných ministerstiev), ako „nespol'ahlivý káder“ sa mohol a musel po návrate z väzenia zamestnať ako pomocný robotník v bratislavskej Dimitrovke (neskôr chemický závod Istrochem). „Kádrový posudok si zlepšil, keď po dvoch vysokoškolských diplomoch získal aj maturitné vysvedčenie zo strojníckej priemyselnej školy, čo bola kvalifikácia pre majstra. V šesťdesiatych rokoch, keď sa už politici dívali na svet trochu inak, sa otec dostal do stredných podnikových funkcií,“¹ opísal Peter Vajda paradoxy týchto čias. Podľa neho jednoducho „otec prežil život primeraný zemepisným podmienkam.“

Akokoľvek bol život rodičov a starých rodičov v päťdesiatych rokoch viac ako turbulentný, traja malí bratia Vajdovci

mali svoje detstvo, jeden druhého a celkom dobre rozdelené „úlohy“.

„Peter bol absolútne poslušný, staral sa o nás dvoch mladších, vo všetkom a vždy. Ja som bol strašný nezbedník. Vladko bol taký náš maznáčik,“ spomína dnes Juraj. Chlapci už od útleho detstva počúvali od otca pravidelne večer pred spaním príbeh o troch prútoch kráľa Svätopluka. Aby držali spolu a vždy dodržali zmluvu a dané slovo, to bola alfa a omega toho, čo od nich otec žiadal a čo im prízvukoval. Ďalšia dôležitá rozprávka pre malých Vajdovcov bola o volaní, že v lese je vlk. Trikrát chlapec volal, hoci nebolo treba, štvrtýkrát mu už nikto neveril. Poučenie bolo, že sa nemá klamať. Toho sa Peter celý život držal, dodáva Juraj Vajda.

Samozrejme, deti sú deti a najmä chlapci majú v istom veku schopnosť „pozoruhodného“ vnímania rodičovských rád. Ani u Vajdovcov to nebolo inak, hoci išlo o Svätoplukove prúty.

„Keď Peter začal chodiť do školy, mal povinnosť mňa odviešť do škôlky na Kvačalovu, bývali sme na Steinerovej, dnešnej Krížnej. Ako sme zišli výťahom dolu, ja som si sadol na kraj chodníka, nohy smerom do cesty a oznámil som, že nejdem, ak ma neodnesie. Vydieral som ho. On ma zobral na plecيا, spolu s taškou, odložil ma do škôlky a potom išiel do školy. Nebolo to možno každé ráno alebo každý deň, ale stávalo sa to bežne, že on, prváčik, mňa, o tri roky mladšieho, zobral na plecيا a odnášal ma do škôlky.“

Najmladší z bratov Vajdovcov Vlado si vybavuje trochu drsnejšiu, ale nezabudnuteľnú spomienku na svojho najstaršieho brata. „Mohol som mať štyri roky, keď sme boli na Seneckých jazerách. Peter už v tom čase vedel dobre plávať, tak mi hovorí,

pod' so mnou, zoberiem ťa na chrbát, budeme plávať. No a takto sme odplávali spolu do stredu jazera, potom sa ponoril a o pár metrov ďalej odo mňa sa zase vynoril a hovorí: Pod', plávaj, plávaj, plávaj! A takto som sa naučil plávať," skonštatoval Vladimír Vajda. Jeho brat Peter to v plávaní dotiahol až na československé majstrovstvá, kde získal v kategórii mladších žiakov dve prvé miesta: v disciplíne prsia na 50 a na 100 metrov. Po dovŕšení žiackeho veku presedlal na vodné pólo, ako dorastenec hrával dokonca aj prvú basketbalovú ligu. Keď dovŕšil dorastenecký vek, začal hrať tenis a potom sa venoval šachu za Šachový klub Slovan Bratislava. Šport dal malému chlapcovi a neskôr mladému mužovi tvrdosť, silu a húževnatosť, ktorú neskôr dokonale zúročil v osobnom a pracovnom živote.

Najstarší z bratov Vajdovcov mal mimoriadne blízky vzťah s „omamou“, starou mamou, ktorú zbožňoval a rešpektoval. Rodená Viedenčanka pochádzajúca zo stredostavovskej rodiny si vždy zachovala zmysel pre noblesu a humor. „Odišla som z okupovaného Rakúska do slobodného Československa, aby som z okupovaného Československa nemohla ísť, aby ma komunisti nepustili do môjho slobodného Rakúska,“ často hovorievala žena, ktorá sa musela navonok naučiť žiť v totalitnom režime, ale s komunistami sa nikdy vnútorne nezmierila. Dokonca, keď bol Petrov otec vo väzení, pomáhala rodine s financiami a ako spolupracovníčka vtedajšieho renomovaného výrobného družstva Avana podľa rakúskej Burdy plietla svetre pre manželky komunistických funkcionárov.

„Stará mama, to bola tá kritička, taká filozofka rodiny, čo pozerala ORF (rakúska verejnoprávna televízia, pozn. aut.) a ktorá

Petra všetko učila. Ona ho naučila o rodine, kde čo je, kde kto býva, kto a prečo musel emigrovať, aká bola ich minulosť,“ rozpráva Libuša Vajdová. Peter Vajda na ňu spomínal celý život, hovoril o nej svojim deťom, silná väzba medzi omamou a Petrom skutočne pretrvala. Bohužiaľ, to povestné „veď ja som vám to hovorila“ už nestihla nikomu povedať. Zomrela ešte skôr, ako Československo obsadili okupačné vojská Varšavskej zmluvy pod zámienkou bratskej pomoci pred kontrarevolúciou.